

ภาษาฝรั่งเศสในควิเบก : ความเหมือนที่แตกต่าง

Le Français au Québec : Différences dans la Ressemblance

สุภาภรณ์ อภาวิชรุตม์
Supaporn Apavatcharut

บทคัดย่อ

รัฐควิเบกเป็นหนึ่งในหลาย ๆ รัฐที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสแต่ภาษาฝรั่งเศสในควิเบกมีความแตกต่างจากภาษาฝรั่งเศสสากลอยู่บ้าง ทั้งนี้เป็นเพราะที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ติดขั้วโลกเหนือและเป็นรัฐเดียวในแคนาดาซึ่งประชากรส่วนใหญ่พูดภาษาฝรั่งเศส

วิวัฒนาการของภาษาฝรั่งเศสในควิเบกมีมายาวนานกว่า 300 ปี ตั้งแต่ฌากส์ การ์ติเย ค้นพบดินแดนแห่งนี้ การขาดการติดต่อกับประเทศแม่เป็นเวลาร่วม 2 ศตวรรษ ทำให้ชาวอาณานิคมยังคงใช้ภาษาถิ่นของประเทศฝรั่งเศสอยู่ พิษพรวณ สัตว์ สภาพธรรมชาติในโลกใหม่ทำให้ต้องยืมคำศัพท์ของชาวพื้นเมืองมาใช้ ต่อมาเมื่ออังกฤษมีชัยชนะเหนือฝรั่งเศส การสัมผัสกันของทั้งสองภาษาทำให้ศัพท์สำนวนภาษาฝรั่งเศสในควิเบกต่างจากในประเทศแม่ ศาสนาคาทอลิกก็มีส่วนทำให้เกิดคำสบลมากมายซึ่งกลายเป็นลักษณะเฉพาะของภาษาควิเบก ชาวควิเบกสามารถสื่อสารกับคนในประเทศที่ใช้ภาษาอื่นได้แม้จะมีความแตกต่างกันและชาวควิเบกก็ควรจะรักษาความต่างนี้ไว้

Abstract

..Quebec is a French-speaking province in Canada. However, the dialect of French spoken in Quebec is different from the dialect spoken in France because geographically, Quebec is in North America. Moreover, Quebec is the only province in Canada where most of the population speaks French, and it is surrounded by English-speaking provinces.

The origin of French in Quebec dates back to over 300 years ago, when Jacques Cartier discovered this land. The rupture between "la Nouvelle France" and the motherland during the subsequent two centuries is the reason why the French pioneers in Quebec continued to use their own French dialects. The new flora, fauna, and natural environment in the New World caused them to borrow words from the original inhabitants: Amerindians. In addition, contact with the English language after the British victory over the French caused some Quebecois French expressions to be different from French expressions in the motherland. Catholicism has also affected the French language in Quebec.

Despite some particularities in Quebecois French, the Quebecois communicate with speakers of the international variety of French without problem. Quebecois speakers should preserve these differences in their dialect of French.

ความเป็นมาและสถานภาพของภาษาฝรั่งเศสในควิเบก¹

เมื่อคนต่างแดนเดินทางมาถึงรัฐควิเบก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองควิเบก ก็อาจจะไม่แน่ใจว่า ภาษาที่ได้ยินประชากรที่นี่สื่อสารกันใช้ภาษาฝรั่งเศสหรือไม่ ต่อเมื่อได้สนทนากับชาวควิเบกแล้วจึงจะทราบว่า 80% ของจำนวนประชากรซึ่งเท่ากับ 6 ล้านคนพูดภาษาฝรั่งเศสแม้จะเป็นภาษาฝรั่งเศสที่แตกต่างจากที่พวกเขาคุ้นชิน ด้วยสำเนียงที่แปลกแปร่ง ศัพท์สำนวนที่ไม่เหมือนใคร และบางครั้งใช้ศัพท์เดียวกันแต่ความหมายต่างจากที่ใช้ในประเทศฝรั่งเศสอีกด้วย

ภาษาฝรั่งเศสในควิเบกสืบทอดจากภาษาดั้งเดิมของบรรพบุรุษจากประเทศฝรั่งเศสมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 16 หลังจากที่ Jacques Cartier เข้ามาปักไม้กางเขนซึ่งมีพระปรมาภิไธยของพระเจ้า François I บนแผ่นดินอเมริกาเหนือ เขาได้ชักชวนชาวฝรั่งเศสเข้าไปตั้งถิ่นฐานในดินแดนใหม่นี้ แต่เนื่องจากสภาพอากาศที่หนาวเหน็บ ความเป็นอยู่ที่ยากลำบาก บรรดาผู้คนที่อพยพเข้าไปตั้งรกรากในขณะนั้นจึงเป็นชาวชนบทฝรั่งเศสที่ไม่ได้รับการศึกษาเป็นพวกชาวนาและช่างฝีมือ ส่วนใหญ่มาจากทางตะวันตกของประเทศฝรั่งเศส โดยเฉพาะอย่างยิ่งแถบที่ติดทะเล ได้แก่ Normandie, Anis, Perche, Ile-de-France, Poitou, Maine เป็นต้น ที่มาจากทางตอนเหนือและตะวันออกมีไม่มากนัก ส่วนที่มาจากทางตอนใต้ของฝรั่งเศสแทบจะไม่มีเลย² ในสมัยนั้นแต่ละแคว้น (région) ในฝรั่งเศสมีภาษาถิ่น (dialecte) หรือภาษาถิ่นย่อย (patois) ใช้เป็นภาษาของตนเอง ดังนั้นเมื่อมารวมกันอยู่ในดินแดนฝรั่งเศสใหม่ซึ่งเป็นอาณานิคมในทวีปอเมริกาเหนือ พวกเขาส่วนใหญ่จึงมีอุปสรรคในการสื่อสาร ไม่สามารถเข้าใจกันได้ การใช้ชีวิตร่วมกันในชุมชนของชาวอาณานิคมพวกแรกๆ ที่มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ควิเบก (Québec), ทรีรีวิแยร์ (Trois Rivières) และมอนทรีออล (Montréal) ต้องมีการติดต่อใกล้ชิดกับบุคคลสำคัญทางศาสนา ทหารและพลเรือน ด้วยเหตุนี้เอง บรรดาชาวอาณานิคมจำเป็นต้องมีภาษาที่ทุกคนจะสามารถเข้าใจได้ จึงเกิดการหลอมรวมภาษาถิ่นที่แตกต่างกันนั้นให้เป็นภาษากลาง (français commun) และเป็นเพราะชาวอาณานิคมมาจากชนชั้นเดียวกันคือชาวชนบทและชาวนา ทำให้การหลอมรวมภาษาถิ่นทำได้ง่ายขึ้น ในศตวรรษที่ 17 และ 18 ในควิเบกจึงใช้ภาษาเดียวที่มีคุณภาพและเอกภาพเพราะการออกเสียงได้แบบอย่างมาจากผู้มีการศึกษาและสังคมยอมรับ ส่วนคำศัพท์ยังคงใช้ศัพท์ในภาษาถิ่นบ้าง ในปี ค.ศ. 1722 le père de Charlevoix นักบวชเยซูอิตชาวปารีสบันทึกไว้ว่า

*“Nulle part ailleurs (qu’au Canada) on ne parle plus purement notre langue. On ne remarque ici aucun accent.”*³

¹ รัฐควิเบก (Le Québec) หนึ่งในสิบรัฐ (province) ของประเทศแคนาดา มีเมืองหลวงชื่อ ควิเบก (Québec ไม่มี le นำหน้า) เดิมชื่อ La Nouvelle France ต่อมาเมื่ออังกฤษมีชัยชนะเหนือฝรั่งเศสและเจ้าครองครองอาณานิคมของฝรั่งเศสแห่งนี้ จึงผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของประเทศแคนาดากลายเป็นรัฐควิเบก ในปี ค.ศ. 1763

² René Dionne, “Qu’est-ce qu’un Québécois ?” dans *Le Québécois et sa littérature* (Sherbrooke : Editions Naaman, 1984) p.13.

³ เรื่องเดิม, หน้า 19

ต่อมาเมื่ออังกฤษมีชัยชนะเหนือชาวอาณานิคมฝรั่งเศสและดินแดนฝรั่งเศสใหม่ตกเป็นของอังกฤษโดยสมบูรณ์ วิวัฒนาการของภาษาฝรั่งเศสในแคนาดาจึงได้รับผลกระทบไปด้วย

ชาวอาณานิคมฝรั่งเศสที่นับถือศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกถูกบีบให้เลิกนับถือนิกายนี้ และภาษาฝรั่งเศสก็ถูกกีดกัน ภาษาและศาสนาจึงเป็นการต่อสู้ที่ยาวนานในประวัติศาสตร์ควิเบก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรุ่นแรกตามรัฐธรรมนูญปี 1791 ถกกันเรื่องภาษาราชการจนในที่สุดผู้มีอำนาจฝ่ายอังกฤษออกพระราชกำหนดให้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการเพียงภาษาเดียวทั้ง ๆ ที่สมาชิกส่วนใหญ่พูดภาษาฝรั่งเศส และเป็นเช่นนี้เรื่อยมาจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ปี 1867 มาตรา 133 ให้ใช้ทั้งอังกฤษและฝรั่งเศสได้ในการอภิปราย แต่ภาษาฝรั่งเศสก็ไม่ได้มีสถานะเป็นภาษาราชการตลอดระยะเวลายาวนาน และเพิ่งจะมีสถานะเท่าเทียมกับภาษาอังกฤษในปี ค.ศ. 1974 เมื่อรัฐบาลของ Robert Bourassa ประกาศใช้ loi 22 (La loi sur la langue officielle) ซึ่งยอมรับว่า ภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาประจำชาติ และภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาราชการของรัฐควิเบก จะเห็นว่าพัฒนาการของภาษาฝรั่งเศสในทวีปอเมริกาเหนือดำเนินไปอย่างลุ่ม ๆ ดอน ๆ ในฐานะที่เป็นภาษาชั้นสอง การต่อสู้พิทักษ์ภาษาฝรั่งเศสเพื่อให้มีพื้นที่ทางสังคมและการเมืองเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี 1970 ในควิเบกมีสโลแกนที่เผยแพร่ทั่วไปว่า Le français, je le parle par ♥ และชาวควิเบกเองก็มีจุดยืนที่แข็งแกร่งขึ้นเป็นลำดับ ปัญหาความขัดแย้งเรื่องภาษาจึงนำไปสู่การแสวงหาอัตลักษณ์ของชาวควิเบก (à la quête de son identité) อย่างรวดเร็ว ถึงกับสิ้นคลอนเสถียรภาพของรัฐบาลมีผลให้นายกรัฐมนตรี Jean-Jacques Bertrand ต้องลาออกในปี 1969 และนายกรัฐมนตรี Robert Bourassa ก็ประสบเหตุการณ์เช่นเดียวกันในปี 1976

ตั้งแต่อังกฤษปกครองควิเบกและมีอำนาจครอบงำทั้งด้านอุตสาหกรรม เศรษฐกิจ การค้า และการเมือง ชาวควิเบกจึงต้องดิ้นรนเรียนภาษาอังกฤษเพื่อนำตัวเองเข้าไปสู่โลกการทำงานที่ใช้ภาษาอังกฤษ ภาษาฝรั่งเศสจึงกลายเป็นภาษาที่ด้อยกว่าภาษาอังกฤษ ชนชั้นแรงงานนำศัพท์อังกฤษมาใช้ในชีวิตประจำวันด้วยสำเนียงควิเบก เป็นเหตุให้คุณภาพของภาษาฝรั่งเศสด้อยลงทั้งด้านการออกเสียง ศัพท์และสำนวน

ในตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ 19 ได้มีการตั้งหน่วยงานต่าง ๆ ขึ้นแล้วเช่น La Société du bon parler français, La Ligue nationaliste canadien เป็นต้น

สำนักในความหวงแหนและพิทักษ์ภาษาฝรั่งเศสในศตวรรษที่ 20 นั้นได้รับความสนับสนุนจากรัฐบาลควิเบกให้ตั้ง 3 หน่วยงานขึ้นมาได้แก่ Office de la langue française เพื่อรับผิดชอบแผนการเผยแพร่การใช้ภาษาฝรั่งเศสสนับสนุนให้มีการค้นคว้าศึกษาด้านคำศัพท์

Conseil de la langue française เพื่อประเมินสถานการณ์ทางภาษา ให้คำแนะนำปรึกษาแก่รัฐมนตรีในเรื่องนโยบายด้านภาษาในควิเบก

Commission de surveillance ซึ่งเปรียบเหมือนตำรวจ (police linguistique) เพื่อศึกษาปัญหาการละเมิดกฎหมายที่เกี่ยวกับภาษาในควิเบก

นอกจากนี้ในวงการศึกษาระดับสูงก็มีผู้ให้ความสนใจและศึกษาเรื่องการใช้ภาษาฝรั่งเศสอย่างจริงจังต่อเนื่อง และมีการเผยแพร่ผลงานวิจัยโดยมีจุดมุ่งหมายปรับปรุงคุณภาพของภาษาที่ชาว

ควิเบกใช้ เพื่อความอยู่รอดและไม่ให้ถูกกลืนเข้าไปในโลกของผู้ใช้ภาษาอังกฤษ ซึ่งเป็นประชากรเกือบทั้งทวีปอเมริกาเหนือ

ภาษาฝรั่งเศสในควิเบก

ภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาที่มีผู้ใช้มากที่สุดเป็นอันดับ 9 ของโลกหรือมากกว่า 131 ล้านคนพูดภาษาฝรั่งเศส (Francophone) นับเป็นร้อยละ 2.5 ของประชากรโลกเท่ากับร้อยละ 21 ของประชากรในยุโรป ร้อยละ 75 ในแอฟริกาและมีเพียงร้อยละ 4 เท่านั้นที่ใช้ภาษาฝรั่งเศสในทวีปอเมริกา⁴

แม้จะใช้ภาษาฝรั่งเศสเหมือนกัน แต่ภาษาฝรั่งเศสที่ใช้ในแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกันออกไปบ้างไม่ว่าจะเป็นประเทศเบลเยียม สวิตเซอร์แลนด์ หรือในควิเบกซึ่งมีลักษณะเฉพาะ ทั้งนี้เป็นเพราะลักษณะทางภูมิศาสตร์ สังคม วัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จึงมีการสร้างศัพท์ สำนวนขึ้นมาเพื่อให้เพื่อให้เพียงพอต่อการบรรยายสภาพความเป็นอยู่ในบ้านเมืองของตน

ภาษาฝรั่งเศสในควิเบกปัจจุบันสืบทอดมาจากภาษาของบรรพบุรุษที่เดินทางจากประเทศฝรั่งเศสมาตั้งรกรากในดินแดนของทวีปอเมริกาเหนือแห่งนี้ประมาณสี่ร้อยปีมาแล้ว ต่อมาเมื่อประเทศฝรั่งเศสทำสงครามกับอังกฤษ กษัตริย์ฝรั่งเศสขณะนั้น (Louis XIV) มิได้สนพระทัยที่จะขยายอาณานิคมแห่งนี้ ทำให้ขาดการติดต่อกับประเทศแม้ว่าสองศตวรรษ ภาษาฝรั่งเศสในดินแดนฝรั่งเศสใหม่จึงไม่มีโอกาสได้รับรู้วิวัฒนาการของภาษาในประเทศฝรั่งเศส นอกจากนี้สภาพทางภูมิศาสตร์และสังคมที่ต้องอยู่ท่ามกลางผู้ใช้ภาษาอังกฤษส่งผลให้ยังคงใช้ศัพท์แบบเดิมๆ และได้รับอิทธิพลจากภาษาอังกฤษ

ลักษณะเฉพาะของภาษาฝรั่งเศสในควิเบก

1. การออกเสียง (phonétique)

สำเนียงพูดของชาวควิเบกจะสะดุดหูผู้ฟังชาวต่างชาติเป็นอันดับแรกเสียงสระเดี่ยวออกเสียงเป็น สระประสม (diphthongue)

เช่น mère ออกเสียงเป็น ma-ère, notaire (nota-ère)

ในบางพื้นที่ยังคงมีการออกเสียง -oi เป็น ou-é อยู่

Roi ออกเสียงเป็น rou - é, toi (tou - é) ซึ่งเป็นการออกเสียงแบบฝรั่งเศสโบราณ

⁴ Marie Claude et al, La Francophonie tiré de <http://perso.club-internet.fr/xlab/fra1.html> (28/8/2003).

1.1 เสียงเสียดแทรก (affrication)

เช่น t และ d เมื่ออยู่หน้าสระ u และ i จะออกเสียงเป็น ts และ dz

petit ออกเสียงเป็น p'tsi, tu es parti เป็น tsu es partsi,

du chocolat เป็น dzu chocolat

การออกเสียงที่ชาวฝรั่งเศสเองอาจจะเห็นว่าแปลก แท้จริงแล้วชาวควิเบกเป็นเพียงแต่รักษามรดกทางภาษาของบรรพบุรุษไว้ เช่น การออกเสียง t ท้ายคำก็ตกทอดมาตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 17 จากแคว้น Touraine เช่น ici-icitte, lit-litte, debout-deboute, pomme pourrie – pomme pourritte

การออกเสียงแบบนี้ยังคงได้ยินอยู่ทั่วไปในระดับภาษาปาก (populaire)

การออกเสียง - er เป็น - ar, เช่น couverte เป็น couvarte ก็มาจากภาษาถิ่นของแคว้นนอร์มองดี

ชาวฝรั่งเศสจะออกเสียง brin กับ brun เหมือนกันแต่ชาวควิเบกยังคงความแตกต่างของทั้งสองเสียงไว้อย่างชัดเจน

ในภาษาพูด ชาวควิเบกจะออกเสียง "chu" แทน je suis เช่น Chu fatigué.

2. ศัพท์ที่มีลักษณะเฉพาะ

2.1 คำยืม (emprunts lexicaux) ที่มาจากภาษาของชาวพื้นเมือง (les amérindianismes)

ภาษาและวิถีชีวิตของชาวพื้นเมืองมีอิทธิพลต่อศัพท์ของชาวอาณานิคมฝรั่งเศสซึ่งไม่มีในประเทศฝรั่งเศสยืมศัพท์จากชาวพื้นเมือง (Amérindiens) มาใช้ราวสองสามร้อยคำ สำหรับเรียกสิ่งที่มีอยู่ทวีปอเมริกาเหนือ ไม่ว่าจะเป็นชื่อสถานที่ สัตว์ พรรณไม้ต่าง ๆ ที่ไม่มีในประเทศฝรั่งเศส เช่น caribou (n.m.) กวางหรือไวน์ผสมแอลกอฮอล์ จำพวกปลา achigan (n.m.) caplan (n.m.), ouaniche หรือกบ ouauaron (n.m.) ชื่อสถานที่หลายแห่งก็ยืมมาจากภาษาชาวพื้นเมือง เช่น Natashquan, Gaspé, Magog, Chicoutimi ชื่อ Québec ก็เป็นคำยืมเช่นเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีศัพท์ที่ปัจจุบันใช้กันแพร่หลายทั่วไปเช่น mocassin, totem เป็นต้น

2.2 ศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่สำหรับบรรยายธรรมชาติและวัฒนธรรมในดินแดนใหม่

ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของควิเบก อยู่ในซีกโลกเหนือ จึงมีหิมะปกคลุมเกือบตลอดปี ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับหิมะในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ จึงเป็นศัพท์ที่สร้างขึ้นใหม่ เช่น banc de neige (หิมะที่ทับถมกันอยู่), bordages (n.m.pl.) (หิมะที่ทับถมอยู่สองข้างทาง), poudrerie ละอองหิมะซึ่งลมหอบเป็นพายุหมุน, souffleuse (n.f.) รถสำหรับพัดหิมะออกจากถนน

เนื่องจากภูมิอากาศซึ่งมีฤดูหนาวยาวนานมากและอากาศร้อนในระยะสั้น ๆ เพียงไม่กี่วัน ทำให้ต้นเมเปิ้ลในรัฐควิเบกให้น้ำตาล (sucre d'érable) ที่มีคุณภาพดีมาก การทำไร่เมเปิ้ลเพื่อกรีดน้ำตาล เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำน้ำตาลจำต้องมีศัพท์ใหม่ ๆ ใช้เรียก เช่น érablière (n.f.)

ไวเมเบิล, cabane à sucre โรงทำน้ำตาลเมเบิล, heuteur (n.m.) หม้อต้มน้ำตาล, tire น้ำตาลที่เคี่ยวจนงวด เป็นต้น

ผลไม้ที่เรียกว่า bleuet (n.m.) ก็คือ myrtille ของฝรั่งเศสนั่นเอง

Jacques Cartier ก็มีส่วนสร้างศัพท์ที่ใช้เฉพาะในควิเบก เมื่อเขารู้จักข้าวโพด (maïs) เป็นครั้งแรก จึงเรียกพืชชนิดใหม่นี้ว่า blé d'Inde

2.3 ศัพท์ฝรั่งเศสโบราณซึ่งในประเทศฝรั่งเศสเลิกใช้แล้ว (Archaïsme) หรือศัพท์ที่ยังคงใช้ในภาษาถิ่นของฝรั่งเศส (Provincialisme) ชาวควิเบกจะใช้คำกริยา jaser ในความหมาย bavarder (พูดคุย) ซึ่งเป็นความหมายดั้งเดิมในภาษาฝรั่งเศส, tralée (มากมาย) ซึ่งใช้อยู่ในแคว้นปิการ์ดี, il mouille (ฝนตก) ชาวแคว้นเบรอตาญก็ยังคงใช้อยู่, barrer la porte (ปิดประตูใส่กุญแจ) ซึ่งเป็นความหมายที่ชาวแคว้นอ็องฌูใช้

คำที่ก่อให้เกิดความสับสนแก่ผู้ที่ไม่เคยชินกับควิเบกได้มากที่สุดก็คือมีอาหารต่าง ๆ ซึ่งชาวควิเบกยังคงรักษาความหมายดั้งเดิมของภาษาฝรั่งเศสโบราณไว้ เช่น déjeuner (อาหารเช้า), dîner (อาหารกลางวัน) และ souper (อาหารเย็น)

ใช้บุพบท "à" บ่อยครั้งเช่น A matin (ce matin), à soir (ce soir)

3. อิทธิพลของภาษาอังกฤษ (les anglicismes)

อิทธิพลของภาษาอังกฤษที่มีต่อภาษาฝรั่งเศสในควิเบกเป็นสิ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้และนับเป็นปัญหาสำหรับภาษาควิเบกในปัจจุบัน อิทธิพลของภาษาอังกฤษเริ่มขึ้นหลังปี 1760 ซึ่งเป็นปีที่อังกฤษได้ครองดินแดนฝรั่งเศสใหม่ นับแต่นั้นมาภาษาฝรั่งเศสก็ได้สัมผัสกับภาษาอังกฤษ เมื่อผู้ชนได้นำภาษาของตนมาใช้ ภาษาฝรั่งเศสจึงถูกจำกัดวงอยู่เพียงในบ้าน ในเขตวัดและโรงเรียน แต่การบริหาร การค้า อุตสาหกรรม เศรษฐกิจต้องใช้ภาษาอังกฤษในการติดต่อทั้งสิ้น⁵

แรกเริ่มภาษาฝรั่งเศสในควิเบกได้รับอิทธิพลจากภาษาอังกฤษแบบอังกฤษ ต่อมาในศตวรรษที่ 20 จึงได้รับอิทธิพลจากภาษาอังกฤษแบบอเมริกัน จะเห็นได้ชัดไม่ว่าจะเป็น การออกเสียง การเขียนตัวอักษร เครื่องหมายวรรคตอน คำยืม (emprunts lexicaux) หรือการเลียนแบบโครงสร้าง (calques) ต่าง ๆ

ชาวควิเบกจะออกเสียงพยัญชนะ h เช่นเดียวกับภาษาอังกฤษ ซึ่งต่างจากภาษาฝรั่งเศสในประเทศฝรั่งเศส เช่น en haut มีการออกเสียงคำเป็นภาษาอังกฤษ เช่น zoo ออกเสียงเป็น / zu / เป็นต้น ในการเขียนก็สะกดคำแบบอังกฤษ (anglicisme graphique) เช่น adresse, connection, marriage การเขียนจำนวนเลขและทศนิยมแบบอังกฤษ เช่น 8.15 (ฝรั่งเศส 8, 15) หรือ 1,537,659 (ภาษาฝรั่งเศส 1 537 659)

การยืมคำภาษาอังกฤษมาทั้งดุ้นมีอยู่มากมาย เช่น chum, bill, fun แต่อาจจะออกเสียงแบบควิเบก ที่ยืมมาแล้วเติมหน่วยคำ (morphème) แบบภาษาฝรั่งเศสก็มีอยู่บ้าง เช่น v.fighter

⁵ สุภากรณ์ อภาวิรุณย์, รายงานการวิจัยเรื่อง วัฒนธรรมของศัพท์และถ้อยคำภาษาฝรั่งเศสที่ในควิเบก (เชิงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536), หน้า 27-28.

(lutter), driver (conduire), parker (stationner) คำภาษาอังกฤษบางครั้งก็ถูกนำมาดัดแปลงหน้าตาเป็นฝรั่งเศส เช่น bines (จาก beans), séniorité (seniority) ส่วนคำที่เลียนแบบความหมายก็มีไม่น้อย เช่น école de réforme (maison de correction), tomber en amour (tomber amoureux), ouvrir la ligne (décrocher) เป็นต้น

ศัพท์บางคำมาจากภาษาอังกฤษ แต่เอามาเพียงส่วนเดียว เช่น cockroach เป็น coquerelle (cafard) ซึ่งฟังแล้วดูจะไม่น่าเกลียดเท่าแมลงสาบของอังกฤษ

คำในภาษาอเมริกันที่ชาวควิเบกนำมาเลียนแบบความหมายที่กลายเป็นคำซึ่งมีลักษณะเฉพาะของควิเบกก็คือ Bienvenue (you're welcome) เพื่อตอบรับคำขอบคุณ Merci

คำ Bienvenue นี้พูดกันทั่วไปจนทำให้ชาวต่างชาติคนหนึ่งที่ไม่ถึงควิเบกในอาทิตย์แรกหลงคิดไปว่าชาวควิเบกช่างเป็นคนสุภาพและสงสัยว่าเขารู้ได้อย่างไรว่าตนเองเพิ่งจะมาถึงควิเบกจึงมีแต่คนกล่าวต้อนรับ

เมื่อต้องตกอยู่ใต้อิทธิพลของอังกฤษทั้งการเมืองและเศรษฐกิจ ชาวอาณานิคมต้องไปเป็นลูกจ้างชาวอังกฤษ จึงมีการสร้างศัพท์หรือสำนวนใหม่โดยเอาภาษาฝรั่งเศสผสมกับอังกฤษ เช่น paparmanes (peppermint), neveu-magne (nevermind) ภาษาใหม่นี้เรียกว่า joual (มาจากคำ cheval) ซึ่งเป็นการออกเสียงที่รวบรัด) ซึ่งเป็นภาษาชาวบ้านพูด ต่อมาผู้มีไม่เห็นด้วยเรียกร้องให้ใช้ภาษาอย่างถูกต้อง

4. คำสบถ (les sacres)

ชาวต่างชาติอาจจะตกใจเมื่อได้ยินคำสบถที่เกี่ยวกับศาสนาซึ่งถือว่าหยาบคายทั่วไปในควิเบกอีกทั้งคำศัพท์ประเภทนี้ก็มีหลากหลายไม่ว่าจะเป็นคำที่นำมาใช้ทั้งต้นโดยออกเสียงด้วยสำเนียงควิเบก (les sacres "durs")⁶ เช่น crisse (Christ), tabarnaque (tabernacle), calisse (calice), viarge (vierge), ciboire, baptême เป็นต้น หรือศัพท์ที่จิตใจทำให้เพี้ยนเสียง เพื่อให้คำสบถนั้นดูหยาบคายน้อยลง (les sacres "doux") เช่น tabarnouche, tabarslaque (tabernacle), calvasse, calvince (calvaire), batèche (baptême), sacramouille (sacrement) เป็นต้น Gilles Charest กล่าวว่าชาวควิเบกให้คำนิยาม un juron, un sacre และ un blasphème ต่างกัน ไม่ใช่คำไวพจน์ (synonymes) ตามที่ปรากฏในพจนานุกรม

"Si le dictionnaire définit un juron, un sacre et un blasphème comme des synonymes, il ne semble pas que les Québécois acceptent ces similitudes. Au Québec, jurer, sacrer ou blasphémer comportent des nuances qui sont peut-être strictement morales mais qui ne demeurent pas moins pertinentes.

Jurer, c'est avoir un patois, c'est dire maudit, sacrifice, baptême, mozusse...

Sacrer, c'est employer les termes religieux (christ, calice, ciboire, tabernacle, calvaire et sacrement) et leurs combinaisons.

Blasphémer, c'est employer les sacres en les faisant précéder d'un maudit (maudit christ, calice, ciboire, tabernacle, etc)"⁷

⁶ Tiré de <http://goulet.mickael.free.fr/QuébecQuotidien.php> 3. (17/7/2003)

⁷ อ้างอิง Françoise Tétu de Labsade, *Le Québec un pays, une culture*, (Paris : Boréal/Seuil)

จากการศึกษาของ Paul Hubert พบว่าชาว Iles -de-la-Madeleine จะสวดเป็นภาษาอังกฤษ เพราะภาษาฝรั่งเศสงดงามเกินกว่าจะมีคำสวด

"...Quand, de mauvaise humeur et pensée à bout de patience, ils lâchent un sacre, c'est toujours en anglais, parce que ce sont "les Anglais qui leur ont appris ce patois-là." La langue française est trop belle, trop distinguée pour jurer ..."

คำสวด (les sacres) เป็นปรากฏการณ์ทางภาษาและสังคมที่คนพยายามฝ่าฝืนกฎและข้อห้าม และถือว่าเป็นบาป

"En, fait, jurer ce n'est pas beau, sacrer est un péché et blasphémer est une offense grave à Dieu, un péché mortel"⁸

ชาวควิเบกแต่เดิมเป็นคนเคร่งศาสนา นิกายโรมันคาทอลิกซึ่งมีข้อห้ามเอ่ยพระนามพระเจ้าโดยไม่สมควร "Tu ne prononceras pas le nom du Seigneur, ton Dieu, en vain. นอกจากพระเจ้าแล้ว ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับศาสนาซึ่งใช้ประกอบพิธีในโบสถ์ถือเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่ว่าจะเป็นไม้กางเขน (la croix), แท่นบูชา (l'autel) ถ้วยในพิธีมิชซา (la calice) ตู้เก็บศีล (le tabernacle) ขนมหปังในพิธี (l'hostie) และเครื่องใช้อื่นๆ

การเอ่ยพระนามพระเจ้าหรือพระนางมารีย์ไม่ใช่ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในควิเบกเท่านั้น ในประเทศฝรั่งเศสสมัยกลาง (Moyen Age) ก็มีใช้เช่น Corps Dieu, Ventre Dieu ต่อมาในสมัยกลาง แม้แต่พระเจ้าหลุยส์ XI ก็ทรงใช้คำ Par la Paque-Dieu พระเจ้า Charles VIII ทรงอุทาน Jour de Dieu และพระเจ้า Henri IV ก็ทรงเอ่ยคำ Ventre-Saint-Gris⁹ และตั้งแต่สมัยกลางจนถึงคริสต์ศตวรรษที่ 12 ผู้ใดสวดโดยการเอ่ยนามพระเจ้าจะถูกลงโทษสถานหนักและเชื่อว่าจะเกิดผลร้ายกับผู้กระทำสิ่งต้องห้ามนี้ ต่อมาจึงมีการเลี่ยงโดยการแปลงเสียงจาก Dieu เป็น bleu, gioux, guienne เช่น Bonguienne เป็นต้น

ความแตกต่างของภาษาฝรั่งเศสในควิเบกกับภาษาฝรั่งเศสที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ก็คือ ในฝรั่งเศสใช้กันน้อยมากหรือเกือบจะเลิกใช้มาตั้งแต่สมัยปฏิวัติฝรั่งเศส ปี 1789 แต่ในควิเบกมีใช้กันอยู่ทั่วไป คำสวดของควิเบกมีพระเยซู (Jésus Christ) เป็นศูนย์กลาง (sacre christocentrique) ส่วนในฝรั่งเศสมีพระเจ้าเป็นศูนย์กลาง (sacre théocentrique) ซึ่งปัจจุบันยังคงเหลืออยู่เพียงไม่กี่คำเช่น nom de Dieu, Bon Dieu de bon Dieu เป็นต้น¹⁰

Jean-Pierre Pichette¹¹ ศึกษาเรื่องของคำสวดในควิเบกในปี ค.ศ. 1968 เขาขอให้ทุกคนยอมรับว่า sacres เป็นปรากฏการณ์ที่มีอยู่จริงในควิเบก เขาแบ่งที่มาของคำสวดที่เกี่ยวกับศาสนา (jurons religieux หรือ sacres) เป็น 4 ประเภท

1. นำมาใช้ในรูปเดิม เช่น Christ ! Baptême ! Hostie !

⁸ เรื่องเดิม

⁹ Pierre Guiraud, Les Gros mots (Paris : PUF, 1975), p. 102.

¹⁰ Clément Legaré, "Discussion recueillie par Noëkke Guilloton dans Le Statut culturel du français au Québec (Québec : Editeur officiel du Québec 1984), p. 267.

¹¹ "Jurons franco-canadiens : typologie" dans Le Statut culturel du français au Québec (Québec : Editeur officiel du Québec, 1984), p. 251.

2. อยู่ในรูปเดิมแต่ไม่ใช่เป็นคำสวดแต่เป็นการร้องขอความช่วยเหลือ (invocation) เช่น Seigneur !
3. มีการเปลี่ยนแปลงหน่วยคำ สร้างคำขึ้นมาใหม่ เพื่อให้คำสวดมีน้ำเสียงอ่อนลงและไม่เป็นการสบประมาทพระเจ้า (euphémisme morphologique) เช่น batèche แทน Baptême, estou แทน hostie, criffe แทน Christ, calâsse แทน calice
4. ใช้คำที่มีอยู่ในภาษาหรืออาจจะมีการออกเสียงใกล้เคียงกับคำเดิมมาใช้เช่น bateau แทน baptême, ciboulette แทน ciboire, citron-vert แทน calvaire

คำสวดไม่ได้ใช้เป็นคำอุทานซึ่งแสดงอารมณ์เท่านั้น แต่ยังใช้ในหมวดคำอื่นๆ ในภาษาได้อย่างกลมกลืนจะพบได้ในทุกหมวดคำ (catégories grammaticales)¹²

คำอุทานเพื่อนำอารมณ์ความรู้สึก (Baptême, c'est une belle fille) หรือคำนาม (Mon petit criss, je vais te casser la gueule) คำกริยา (Tu peux me crisser (= donner) ça dans le coin) คำวิเศษณ์ (Elle est belle en vierge) คำคุณศัพท์ (C'est pas crissable)

แรกที่เดิยวคำสวดใช้ในภาษาพูดที่เป็นระดับภาษาตนเองและภาษาปากเท่านั้น ต่อมาขยายออกไปในทุกระดับชั้นรวมทั้งงานเขียน ไม่ว่าจะเป็นนวนิยาย บทละครหรือกวีนิพนธ์ดังปรากฏในผลงานของ Charlebois, Deschamps, Godin และ Renaud

บทสรุป

ลักษณะเฉพาะของภาษาควิเบกที่กล่าวมานี้ แม้จะมีศัพท์บางคำจะแตกต่างจากภาษาฝรั่งเศสอยู่บ้างแต่ก็ไม่มีผลกระทบต่อโครงสร้างของประโยคซึ่งยังคงเหมือนกับภาษาฝรั่งเศสแต่อาจมีความแตกต่างในเรื่องความสัมพันธ์ของคำในประโยค (syntaxe) อยู่บ้าง เช่น การเติม tu ท้ายคำถาม (T'en veux – tu ? Tu m'écoutes-tu ?)

เรื่องของเพศทางไวยากรณ์เป็นเรื่องที่สะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเท่าเทียมกันของหญิงชายในสังคมควิเบก คำนามคำเดียวกัน จะมีเพศทางไวยากรณ์ต่างกันในภาษาฝรั่งเศสสากลและในควิเบก เช่น avion n.m. เครื่องบินควิเบกเป็นเพศหญิงหรือเพศชายก็ได้เช่นเดียวกับ argent และ ordre คำยืมจากภาษาอังกฤษ เช่น job, sandwich ในพจนานุกรมภาษาฝรั่งเศสเป็นเพศชายแต่ภาษา กันเองในควิเบกใช้เป็นเพศหญิง คำนามในภาษาฝรั่งเศสซึ่งเพศทางไวยากรณ์เป็นเพศชายตลอดเวลา จะมีได้ทั้งเพศชายและเพศหญิง เช่น un professeur – une professeure, un écrivain – une écrivaine, un auteur – une auteure

ในการสื่อสารระหว่างคนที่พูดภาษาฝรั่งเศสสากลกับฝรั่งเศสแบบควิเบกบางครั้งอาจจะติดขัดตรงคำศัพท์อยู่บ้าง แต่ก็เพียงเป็นเรื่องเล็กน้อยที่บ่งชี้ถึงความแตกต่างของคำเหล่านี้กลายเป็นเรื่องสนุกสนานขึ้นเสียมากกว่า

¹² Clément Legaré, เรื่องเดิม หน้า 266.

ชาวควิเบกส่วนหนึ่งพยายามจะให้มีการยกระดับภาษาฝรั่งเศสที่ชาวควิเบกใช้ให้เหมือนกับภาษาฝรั่งเศสสากล แต่ก็มีชาวควิเบกจำนวนมากมีความเห็นให้คงความแตกต่างที่มีมาแต่ดั้งเดิมนี้ไว้ เพราะแต่ละชาติควรจะมีความคิด อารมณ์ความรู้สึก ประสบการณ์และวิถีชีวิตของตนอย่างอิสระ

ความแตกต่างเหล่านี้เป็นเรื่องน่าสนใจที่ควรจะมีการศึกษาค้นคว้าต่อไป

บรรณานุกรม

- สุภาพรณ อภาวัชรุตม์. รายงานการวิจัยเรื่อง *วิวัฒนาการของศัพท์และสำนวนภาษาฝรั่งเศสที่ใช้ในควิเบก*. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536.
- BERGERON, Leandre. *Dictionnaire de la Langue québécoise*. Québec : VIB éditeur, 1980.
- BIBEAU, Gilles. "Le français québécois" dans *Découvrir le Québec*. Un guide culturel. Québec : les Publications Québec français, 1988.
- COLPRON, Gilles. *Les Anglicismes au Québec*. Montréal : Boréal, 1971.
- DIONNE, René. *Le Québécois et sa littératures*. Sherbooke : Editions Naaman, 1984.
- GUIRAUD, Pierre. *Les Gros mots*. Paris : PUF, 1975.
- LEGARE, Clément. "Baptême, arrête donc de sacrer" dans *Le Statut culturel du français au Québec*. Québec : Editeur officiel du Québec, 1984.
- TÉTU de LABSADE. *Le Québec un pays une culture*. Paris : Boréal / Seuil, 1989.